

Po krátkých kapitolách „Pionýr v hierarchických sítích“ a „Pionýr a rodina“ následuje šestá kapitola zamýšlející se nad socialistickým dětským kolektivem jako ideovým konstruktem. Velmi zajímavě je zde popsáno, jak se od konce 50. let modifikoval náhled na „socialistické dětství“ reflektující i poznatky o proměně života dětí.

Následující čtyři kratší kapitoly se věnují pionýrským organizacím v dětských domovech, pionýrskému hnutí a dětské literatuře, Pionýru ve veřejném prostoru a ztvárnění pionýrů a Pionýra jako organizace ve filmu. Po rozsáhlejších a teoretičtějším předchozích kapitolách je lze vnímat jako dílčí studie, které potvrzují a na konkrétních příkladech dokládají a rozvíjejí předchozí teze a poznatky.

Text knihy je protkáán řadou zajímavých a poutavých dobových fotografií, obálek knih a časopisů. Kniha obsahuje bezmála 1 600 poznámek pod čarou a lze hodnotit s povděkem, že v recenzované knize je poznámkový aparát umístěn v zadní části knihy, čímž se nerozbývá hlavní text.

Při pohledu do seznamu pramenů a literatury je evidentní, že autoři čerpali z bohaté škály pramenů. Vedle archivních fondů, které tvořily základ bádání, jsou to dobové prameny, velké množství periodik, memoárů a deníků. Netradiční je funkční využití hraných a dokumentárních filmů a televizních pořadů.

Určitou slabinu knihy mohou někteří čtenáři spatřovat v tom, že i přes definici PO ČSM jakožto jednotné organizace pro celé Československo je pozornost autorů upřena především na situaci v českém prostředí. Slovensko zde ale není opominuto a zmínky o něm jsou v zásadních momentech vývoje organizace přítomné. Důvod tohoto geografického zúžení je prostý, a to

je „omezený“ okruh archivních pramenů, které pocházejí z proveniencí českých centrálních a regionálních archivů. Slovo omezený dáváme záměrně do uvozovek, protože rozsah prostudovaných materiálů je velice rozsáhlý. Kromě centrální úrovně kniha obsahuje řadu exkurzů do jednotlivých částí tehdejšího Československa (Opava, Bruntál, Rybitví, Albrechtice), Německé demokratické republiky i jiných států socialistického bloku.

Jiřímu Knapíkovi a kolektivu, který se na knize podílel, se podařilo i přes složitost tématu napsat velmi čtivou knihu, která podává první ucelené dějiny pionýrské organizace, které zasazuje do kontextu dění ve východní Evropě i do kontextu českých kulturních tradic dětských organizací. Najde si své čtenáře u těch, kteří se zabývají soudobými československými dějinami. Svým tématem, časovým i metodologickým ukotvením otevírá dveře novému nahlížení na dosud badatelsky opomíjené a dlouho přehlížené téma.

Martin Dolejský

Miroslav BÁRTA

Tutanchamon: století záhad a objevů

Brno, JOTA 2022, 344 s.,
ISBN 978-80-7689-052-7.

Rok 2022 přinesl v oboru egyptologie dvě významná výročí. V září 1822 přednesl Jean-François Champollion (1790–1832) na půdě *Francoouzské akademie věd* přesvědčivý důkaz, že dokázal rozluštit egyptské hieroglyfy. Právě znalost písma otevřela vědě bránu do ztraceného světa dávných faraonů a vtyčila badatelské cesty, které dosáhly jednoho ze svých vrcholů o století později. V listopadu 1922 se totiž Howardu Carte-

rovi pracujícím pro lorda G. H. Carnarvona v píscích Údolí králů proměnil celý život, neboť učinil největší objev v dějinách archeologie; našel (téměř) nevylouppenou hrobku faraona Tutanchamona.

Osobnosti předčasně zesnulého panovníka se proto věnuje kniha *Tutanchamon: století záhad a objevů* z pera Miroslava Bárty, mimo jiné dlouholetého ředitele Českého egyptologického ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Publikace, nedávno ověněná cenou Miroslava Ivanova za nejlepší literaturu faktu v kategorii Světové dějiny, již v úvodu deklaruje, že se nejedná o prostý životopis významných osobností. Autor se věnuje celé pavučině témat vinoucích se od starověku do moderní doby, přičemž důraz klade na skutečného hybatele dějin; tedy člověka, v tomto případě H. Cartera a Tutanchamona, který v rukou Miroslava Bárty vystupuje jako pomyslné ztělesnění dobových společenských procesů.

Knih tak čtenáři otevírá okno do dávné minulosti jedné mimořádné civilizace. Autor Tutanchamonův životní osud zasazuje do širšího kontextu. Vhled do vysoké politiky starověkého Egypta přitom poprvé a nikoliv naposledy bezděčně připomíná, že okolnosti a kulisy se skrze dějiny sice proměňují, ale lidé zůstávají se svými sny, ambicemi a cíli povětšinou stejní. Kniha tak odhaluje hlubokou krizi, ve které se Tutanchamonova říše nacházela; úplatkářství, klientelismus, přebujelý byrokratický aparát, zvlí úředníků a vojáků nebo upadající zahraniční vliv faraonského Egypta. Miroslav Bárta se zde přímo dotýká své teorie kolapsu civilizací nastavující přísné zrcadlo nejen současnosti, ale i dlouhodobým procesům moderních dějin obecně. Archeologie totiž, slovy autora, umožňuje studium

dlouhých časových řad. Historici 20. století se mohou i v kontextu příkladu v podobě starověkého Egypta zamýšlet nad otázkami soudružnosti současné (západní) společnosti, nad množstvím zdrojů a způsobem jejich využívání, migrací či nad aktuálním tématem dopadů proměn přírodního prostředí.

Jak již bylo ovšem naznačeno výše, M. Bárta knihu nepojal pouze jako pohled do staroegyptských dějin, ale též jako příběh historie a archeologie; vždyť jména Tutanchamona a mnoha moderních badatelů byly neoddelitelně propojeny. V centru pozornosti se proto ocitá též H. Carter, jehož životní osudy autor předkládá s důrazem na působení v Egyptě. Archeologův portrét však nelze plně vykreslit bez hraběte G. H. Carnarvona. Publikace tak odkrývá mnohdy komplikovanou společnou cestu dvou odlišných osobností a čtenáře provází skrze spletité okolnosti odhalení dosud jedině (téměř) nevylouppené hrobky faraonů v Údolí králů.

Bárta zároveň demonstruje, že samotný objev představoval pouhý začátek pečlivé, systematické, dlouholeté a do té doby prakticky bezprecedentní mezioborové vědecké spolupráce. Stránky knihy představují Carterovy kolegy a zásadní přínos, který každý z nich nabídl pro trvalé uchování nalezených artefaktů. A stejně jako v případě Tutanchamonovy vlády, i příběh o odkrytí místa panovníkova posledního odpočinku autor zasazuje do širšího dobového kontextu, čímž mj. dokládá, nakolik politickou záležitostí se faraonova hrobka stala. Na nález si činil nárok svým způsobem celý svět, exkluzivní pozici vyžadovaly egyptské úřady (zvlášť v době silícího egyptského nacionalistického hnutí), lord Carnarvon potřeboval najít způsob, jak pokrýt své mimo-

řádné investice vložené do projektu, zatímco tvrdohlavý, konfliktní a hodnotově konzervativní H. Carter usiloval o co nejpreciznější nerušenou vědeckou práci.

V neposlední řadě se autor zabývá také tajemstvími obklopujícími Tutanchamona od prvního dne objevení hrobky. Nehovoříme ovšem o fantaskních teoriích záhado-logů, ale o seriózních otázkách, mezi které jistě patří (neprokázané) obvinění H. Cartera z pokusu o krádež některých artefaktů či teorie respektovaného egyptologa Nicholase Reevese o existenci možných dalších místností v prostorách hrobky a s tím spojené přítomnosti ostatků královny Nefertiti.

I s ohledem na dosud uvedené pravděpodobně nepřekvapí, že kniha nenabízí perfektní a vyčerpávající analýzu, ale některé problémy předkládá spíše rámcově pro zachování celistvosti a přirozené návaznosti textu. To ovšem ochotně připouští i sám Miroslav Bárta, zdůrazňující, že neměl ambici vytvořit vědecké kompendium. Kniha chce čtenáři poskytnout co nejvíce reprezentativní přehled dosavadního výzkumu a poznání spojeného se zdánlivě nekonečnou sítí témat vinoucích se z Údolí králů. Touto svou komplexností drženou pohromadě autorovou odborností se stává skutečně unikátní. Vytýkat proto Bártovi občasnou zkratkovitost by znamenalo popřít samotnou podstatu původní myšlenky stojící za sepsáním publikace. Z této perspektivy lze omluvit i chybějící poznámkový aparát zastoupený přehledným a tematicky rozděleným seznamem odborné literatury, doplněným o mapy, rodokmeny, chronologic-

kou tabulku, půdorysy hrobek v měřítku či výpravnou obrazovou přílohou.

Kniha *Tutanchamon: století záhad a objevů* tedy zdárně naplňuje autorem vytyčené cíle. Zaprvé slouží laickým i odborným čtenářům jako místo, na kterém naleznou shrnuty prakticky všechny relevantní poznatky spojené jak s Tutanchamonem a civilizací, kterou za svého krátkého života zastupoval, tak s okolnostmi provázejícími dnes již celým staletím zaprášené odhalení panovnickovy hrobky. A za druhé: historie, archeologie ani egyptologie nestojí a nepadají s překrásnými malbami, architekturou, mistrovskými řemeslnými výrobky či umělecky vyvedenými písemnostmi, ale s myslí a rukama lidí stojících mnohdy anonymně, ale zároveň zcela konkrétně v proudu dějinného procesu. Miroslav Bárta přesvědčivě ukazuje, že záleží stejně tak na vůdcích a kulturním prostředí, které svým postavením zosobňují, jako na řemeslníkovi dávajícímu tvar objektům či rolníkovi poskytujícímu obživu jak paláci, tak dílně. Pouze propojení všech celků dalo vzniknout divům egyptské kultury, umění a náboženství, které můžeme zásluhou J. F. Champoliona, H. Cartera, lorda Carnarvona a dalších badatelů obdivovat skrze památky nalezené v Tutanchamonově hrobce i v dnešní době. A s pohledem upřeným do minulosti, otázkou po motivech starověkých Egypťanů a s vědomím širších procesů, které starověké společnosti nemohly vlastními silami ovlivnit, se ptát, nakolik a zdali vůbec se civilizace zdánlivě ztraceného světa lišily od moderního člověka 20. a 21. století.

Jakub Marša